# יתרו ג

א. איינער פון די מאמרז"ל וועלכע ברייגעז ארויס די מעלה נפלאה פון מ"ת, איז אין מסכת פסחים[1]: "רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא".

פון די שאלות וואס שטעלן זיך אין דער מאמר: וואס ווערט געמיינט מיטן לשון "האי יומא"? די כוונה פון ר"י במאמרו איז, אז דאס וואס ער האט זיך אויסגעטיילט פון אנדערע איז דאס צוליב דעם וואס ער האט געלערנט תורה (ווי רש"י איז מפרש) — איז פאר־וואס זאגט ער דאס פארשטעלט ("אי לאו האי יומא") און ניט ברור: "אי לאו תורה"[2] וכיו"ב?

נאכמער: וויבאלד אז ר"י מיינט די מעלה פון לימוד התורה איז דאך דאס ניט פארבונדן מיט "האי יומא" — דעם טאג פון נתינת התורה, ווארום לימוד התורה איז געווען אויך פאר מ"ת (ו' בסיון), וכמרז"ל[3] "מימיהן של אבותינו לא פרשה ישיבה מהם היו במצרים ישיבה עמהם כו' א"א זקן ויושב בישיבה וכו'" — היינט פארוואס פארבינדט ער דאס מיט "האי יומא"?

אויך דארף מען פארשטיין: וואס איז מוסיף "דקא גרים" — עס וואלט דאך מספיק געווען ווען ער זאגט בלויז "אי לאו האי יומא"?

ב. לכאורה וואלט מען געקענט זאגן אז מיט "האי יומא" האט ר"י געמיינט ניט די מעלה פון טאג אלס מ"ת־טאג, נאר דאס וואס ב"האי יומא" איז געווארן "והייתם לי סגולה מכל העמים"[4], דער אויבערשטער האט בוחר געווען אידן מכל עם ולשון[5] — און מצד דעם איז ר"י אויסגעטיילט פון די "כמה יוסף בשוקא". און דעריבער זאגט ער ניט בלשון "אי לאו תורה" נאר דווקא "האי יומא" און איז מוסיף "דקא גרים", ווארום דערמיט איז ער מדגיש אז ער מיינט ניט נתינת התורה, נאר אן אנדער ענין וואס דער טאג האט גורם געווען.

עס איז אבער שווער זאגן אז דאס איז דער איינציקער טעם[6], ווארום רש"י וואס איז ראש הפשטנים, טייטשט בפירוש: "שלמדתי תורה", און ווי דאס איז אויך מובן פון תוכן הסוגיא לפנ"ז[7] און לאח"ז[8] וואו ס'רעדט זיך וועגן מעלת התורה ולימודה. ועוד ועיקר: לפי"ז איז דאך דאס אן מעלה בא אלע אידן (לגבי "כל העמים"), און פון מאמר ר"י איז משמע[9] אז ער רעדט וועגן א

---

1) סח, ב.

2) וע"ד מאמר ר"נ בקדושין (לג, סע"א).

3) יומא כח, ב. וראה תנחומא ס"פ ויגש. פרש"י שם. מו, כח.

4) פרשתנו יט, ה. וראה פרש"י שם: אם עתה תקבלו כו'.

5) ראה מ"א בשו"ע או"ח סי' ס' סק"ב. שו"ע אדה"ז שם ס"ד.

6) נוסף על הדוחק שג"ז הוא מצד נתינת התורה, כבמ"מ שבהערה שלפנ"ז.

7) "הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה" — "להראות שנוח ומקובל יום זה לישראל שניתנה תורה בו" (פרש"י שם).

8) "רב ששת כל תלתין יומין מהדר לי' תלמודי' ואמר כו'".

9) וכמאמר רע"ק במו"ק כא, ב: כמה עקיבא בשוק. ר"נ בקדושין שם: כמה נחמן בר אבא איכא בשוקא.

מעלה מיוחדת בו (לגבי אַנדערע אידן)[10].

ג. נאָך כמה דיוקים אין דעם מאמר פון רב יוסף:

א) פאַרוואָס זאָגט ער „כמה יוסף איכא" און ניט סתם „כמה אינשי" — וואָס איז דאָ נוגע (במעלתו פון ר"י) דער נאָמען יוסף, און ווי רש"י איז נאָך מדגיש „הרי אנשים הרבה בשוק ששמן יוסף"?

ב) וואָס איז ער אויסן צו מוסיף זיין מיט'ן צוגעבן „בשוקא" און ניט סתם „כמה יוסף איכא"?

מען קען ניט זאָגן, אַז דערמיט וויל ער מדגיש זיין די אַנדערשקייט פון די „כמה יוסף", וואָס זיי געפינען זיך „בשוקא", און ניט בביהמ"ד וואו ר"י געפינט זיך — וואָרום דאָס איז פאַר־שטאַנדיק אויך אָן דעם וואָרט „בשוקא": וועָן ניט (מתן) תורה וואָלט דאָך בכלל ניט געווען קיין ביהמ"ד, עס וואָלט אומעטום געווען הפכו פון ביהמ"ד — „שוקא".

ד. דער ביאור בזה:

בפשטות איז דער חילוק צווישן לימוד התורה וקיום המצות פון פאַר מ"ת [ווי רז"ל דערציילן בנוגע לימוד התורה לפני מ"ת, כנ"ל, ועד"ז בנוגע קיום המצות[11] „קיים אברהם אבינו כל התורה כולה עד שלא ניתנה"] און נאָך מ"ת — אַז פאַר מ"ת איז דער קיום המצות געווען אין אָן אופן פון „אינו מצווה ועושה" און לאחר מ"ת איז עס געווארן (ביי אידן) באופן ד„מצוה ועושה".

וואָס דער אויפטו פון „מצווה ועושה" (לאחר מ"ת) איז ניט נאָר אין דעם גברא פון דער מצוה (ער האָט אַ גרעסערן שכר[12] וכיו"ב), נאָר ס'איז אויך (און בעיקר) אָן עילוי אין חפצא פון דער מצוה:

פאַר מ"ת, וויבאַלד אַז דער קיום המצות איז געווען נאָר מצד ובכח האדם, ניט מצד ציווי פון דעם בורא, האָט זיין מעשה (המצוה) ניט געקענט אויפטאָן אין דער חפצא מיט וועלכע ער האָט מקיים געווען די מצוה אַ שינוי במהותו ואיכותו מבריאתו — אַז עס זאָל ווערן אַ חפצא של מצוה; דער שינוי (און אויפטו) איז געווען נאָר בשייכות צום גברא[13] וויבאַלד ס'איז זיין עשי'[14].

---

10) אף ש(בדוחק עכ"פ) י"ל, ד„והייתם לי סגולה מכה"ע תלוי בהתנאים „אם שמוע גו' ושמרתם גו'" ובזה מעלת רב יוסף לגבי „יוסף בשוקא".

11) יומא שם. קדושין פב, א. בפרש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם). שם כו, יב. כו, ג. כז, ט (בנוגע ליצחק). וישלח לב, ה (ביעקב). וירא יט, ג ובפרש"י (בלוט).

12) ראה קדושין לא, א. ב"ק לח, א. פז, א. ובכ"מ. וכפי' התוס' קדושין שם ד"ה גדול • (ועוד) שהוא במעלת פעולת הגברא. ולהעיר מפירוש המשניות להרמב"ם שצויין בסוף הערה 17.

13) להעיר מהדיעות דאיסורי דרבנן הם רק איסורי גברא וההסברה בזה, ועד"ז במצות דרבנן. ראה אתוון דאורייתא כלל יו"ד. ועוד. לקו"ש ח"ח ע' 55.

14) וע"פ מרז"ל שעד מ"ת הייתה הגזירה דתחתונים לא יעלו למעלה כו' (שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו) י"ל שכן הוא גם בד' מצות בני נח לפני מ"ת אף שנצטוו עליהם. והטעם כי תוכנם הרי הוא — ישוב העולם, בין אדם לחבירו•• — וא"ז שייך להחפצא. וראה לקו"ש חי"ז ע' 317 שוה"ג להעירה 21, שע"פ פששי"מ משמע דרק בזה שמפורש (נח ט, ד ואילך) נצטוו ב"נ בפירוש. ואכ"מ.

---

•) ביאור התוס' — ראה אוה"ת מסעי ע' תיג.

••) וגם ע"ז — ה"ז אדרבה **יסוד** ישובו של עולם וכמש"נ אין יראת אלקים במקום הזה והרגוני ע"ד אשתי (וירא כ, יא).

אָבער לאחרי מ״ת, ווען מ׳איז נצטווה געוואָרן פון דעם אויבערשטן במ״ע ומצות לא תעשה, איז נתחדש געוואָרן די פעולת המצוה אויך אין דער חפצא; דורך דעם ציווי הבורא להאדם — קען ער משנה זיין די חפצא מיט וועלכע ער טוט די מצוה (אָדער די עבירה, ר״ל)[15].

בשעת אַ איד איז מקיים אַ מ״ע מיינט דאָס אַז ער, דער גברא, טוט אַ מצוה, און עס ווערט אויך אויפגעטאָן אין גוף החפצא, אַז די זאַך ווערט אַ חפצא של מצוה כו׳[16]. ועד״ז אין מל״ת: בשעת מען טוט ר״ל אַן עבירה, איז פעולת העבירה ניט נאָר אין גברא, נאָר דאָס פועל׳ט אויך אין דעם חפצא, אַז דער חפצא ווערט נשתנה, אַ דבר מתועב[17].

ה. דערמיט איז אויך מובן — כמבואר באריכות במ״א[18] — וואָס ווען אברהם אבינו האָט געוואָלט באַשוווערן אליעזר׳ן בנקיטת חפץ של מצוה[19], האָט ער אים געזאָגט[20] „שים נא ידך תחת ירכי״ — וואָס לכאורה איז עס היפך הצניעות — ויבאַלד אברהם האָט מקיים געווען כל התורה כולה האָט ער דאָך געהאַט כמה חפצי מצוה מיט וועלכע ער האָט געקענט באַשווערן אליעזר׳ן?

וההסברה כנ״ל, ויבאַלד אַז דער קיום המצות ביי אברהם איז ניט געווען מצד ציווי הבורא, נאָר מצד עצמו, האָט ער ניט געקענט משנה זיין דעם חפץ עס זאָל ווערן אַ חפצא של מצוה[21], אַ חוץ מצות מילה, וואָס ער איז אויף דעם נצטווה געוואָרן איז דאָס געוואָרן אַ חפץ קדוש[22].

פונדעסטוועגן זאָגט דער רמב״ם[23]: „אין אנו מלין מפני שאברהם אבינו ע״ה מל עצמו ואנשי ביתו אלא מפני שהקב״ה ציווה אותנו ע״י משה רבֵּינו שנימול״, כאָטש דער ציווי הקב״ה לאברהם איז געווען „אתה וזרעך אחריך לדורותם״[24] — ווייל דער שלימות הענין פון קדושת חפצא (אויך ביי מצות מילה) איז דוקא לאחר מ״ת. ואחד הטעמים י״ל — עס איז ניט בדומה אַ ציווי בנבואה לאברהם, פון אַ מצוה פרטית צו אַן איש פרטי, צו די ציווים

15) ועפ״ז יומתק זה שמ״ת דוקא פעל קיום העולם, כדר״ל (שבת פח, א. וש״נ. וראה המשך הגמרא פסחים שם „והא״ר אליעזר כר״), אף שלפני זה קיימו האבות כל התורה, כי רק התורה שלאחרי מ״ת פועלת בחפצא דהעולם, משא״כ דלפני מ״ת. וראה צל״ח פסחים שם.

16) וכמה דרגות בזה: תשמישי מצוה, תשמישי קדושה, קדושה כר׳ — ראה מגילה כו, ב. רמב״ם הל׳ ס״ת פ״י ה״ג ואילך. טושו״ע או״ח ס׳ קנד. יו״ד סרפ״ב. וראה שו״ע אדה״ז ס׳ מב ס״ו.

17) ולהעיר מדין מהב״ע. (ועיין תניא פל״ז שלאחרי שמביא הדוגמא בזה „אתרוג שאינו ערלה״ מוסיף „ומעות הצדקה שאינן גזל״. ובהגהה שם מדמה „כל מצוה הבאה בעבירה״ לאתרוג דערלה!). וראה לקח טוב כלל י״ב. בית האוצר מערכת א׳ כלל קכה. וראה צפע״נ הל׳ מאכא״ס והל׳ תרומות שנסמנו לקמן הערה 49.

וע״פ הנ״ל בפנים י״ל שגם ז׳ מצות ב״נ (ראה לעיל הערה 14) — נתחדש לאחר מ״ת שמשנים החפצא (ראה רמב״ם ספ״ח מהל׳ מלכים).

ולהעיר מפי׳ המשניות להרמב״ם ספ״ג דתרומות. וראה לקמן בפנים סי״א. ואכ״מ.

18) לקו״ש ח״א ע׳ 38 ואילך. ח״ג 760.

*) וראה בצד החיובי (שם פל״ד) „החומש מעלה עמו כל הארבע ידות״. ראה לקו״ש חי״ב ע׳ 135.

19) שבועות לח, ב. שו״ע חו״מ ספ״ז ס״ג־טו.

20) חיי שרה כד, ב.

21) וצ״ע בגדרו של יצחק לאחרי העקידה — שנקרא „עולה תמימה״ (פרש״י תולדות כו, ג. מב״ר פ׳ סד, ג). וראה לקו״ש חט״ו ע׳ 205 הערה 44 ובשוה״ג שם.

22) ראה תוד״ה האי דיינא (שבועות שם). ועי׳ לשון רש״י עה״פ שם. ובמפרשי רש״י. ואכ״מ.

23) פיה״מ ספ״ז דחולין. וראה סנהדרין נט, ב. וצפע״נ שם.

24) לך יז, ט.

פון אויבערשטן במ״ת*[24] ע״י משה רבינו, ווען ס׳זיינען געגעבן געוואָרן אַלע תרי״ג מצות צו אַלע אידן[25].

ו. און דאָס איז דער פירוש דברי ר״י „אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא״: „אי לאו האי יומא״ פון מ״ת האָט מען אויך געלערנט תורה און מקיים געווען מצות, כנ״ל, וואָס כללות ענין התורה ומצוה איז „יוסף״*[25] — אַ הוספה דקדושה אויף ענין העולם מצ״ע, אָבער די „כמה יוסף״ די פעולת ההוספה פון תורה ומצות לפני מ״ת איז אין אַן אופן אַז דער עולם איז „בשוקא״ — ער בלייבט אַ שוק ווי קודם הלימוד והקיום, אַ רה״ר ווי ער איז געווען לפני קיום המצות,

וואָרום די פעולה איז נאָר אין דעם גברא און עס פועל׳ט ניט אין עניני העולם, אַז זיי זאָלן ווערן אַ חפצא דקדושה, כנ״ל.

דוקא מצד „האי יומא״, ווען עס איז געווען דער ציווי פון אויבערשטן אויף תומ״צ, טוט אויף „יוסף״ אַ הוספה (ושינוי) אַז עולם בלייבט ניט „בשוקא״ — די פעולת ההוספה פון לימוד התורה וקיום המצות איז ניט נאָר אינעם גברא (און דער „שוקא״ בלייבט ווי פריער), נאָר די מציאות פון „שוקא״ ווערט נתהפך אין אַ חפצא דמצוה, אין אַ מקום קדוש וכו׳.

ז. עפ״ז איז מובן וואָס רש״י איז מוסיף „(שלמדתי תורה) ונתרוממתי״ — דלכאורה: ווי אַזוי לערנט רש״י אַרויס פון לשון ר״י אַז ער מיינט אויך דעם ענין פון „נתרוממתי״? דער פירוש הפשוט איז דאָך, אַז דערמיט וואָס ער לערנט תורה איז ער אַנדערש פון אַלע בנ״א שבשוק וואָס לערנען ניט קיין תורה.

נאָר ע״פ הנ״ל איז מובן: פונקט ווי דער אויפטו פון „האי יומא״ (כאָטש אַז אויך פריער האָט מען מקיים געווען מצות) איז אין דעם וואָס דער קיום המצות איז משנה די חפצא פון דער מצוה; אַזוי אויך אין לימוד התורה, הגם אַז דורך לימוד התורה לפני מ״ת האָט מען משיג געווען חכמת התורה און קונה געווען דברי תורה — האָט דאָס אָבער ניט גע׳פועל׳ט אַ שינוי אין דעם „חפצא״ פון דעם לומד התורה. משא״כ דורך לימוד התורה לאחר מ״ת ווערט אַ שינוי חפצא פון דעם גברא אַליין — „ונתרוממתי״[26], דער לומד ווערט אַ העכערע חפצא.

ח. ע״פ הנ״ל וועט מען פאַרשטיין דעם לשון „(האי יומא) דקא גרים״:

אין דעם אויפטו פון „האי יומא״ פון מ״ת איז דאָ נאָך אַן ענין:

קודם מ״ת איז ניט געווען דער גדר פון איסור אָדער מצוה אין דעם חפצא, אין עניני העולם — נאָר אַ ציווי אויפ׳ן גברא עשה אָדער לא תעשה. משא״כ לאחר מ״ת (אפילו איידער דער מענטש טוט די מצוה אָדער דעם איסור ח״ו), איז דאָ אין (חפצא פון) וועלט דער גדר פון מצוה אָדער פונעם איסור.

---

*24) ראה בארוכה לקו״ש חי״ט (ע׳ 177; ע׳ 182 ואילך). ועוד.

25) ראה לקמן בפנים סי״א החילוק בפשטות.

*25) וברע״ק ובר״נ (ראה לעיל הערה 9) — גם בהיותם „בשוק״ (לולא תורתם) — צניע ומעלי (רע״ק — כתובות סב, ב), יראת חטא (ר״נ — שלהי סוטה. וראה שבת קנו, ב).

26) משא״כ ר״נ קדושין (לג, סע״א) דקאמר „אי לאו תורה״ דלא קאי ברוממות ובמעלת עצמו אלא „בשביל תורה״. ולהעיר מדעת רב יוסף (שם לב, סע״א) „אפילו הרב שמחל על כבודו כבודו מחול״. וי״ל כיון דנתרוממתי הוא שינוי חפצא בו הרי יכול למחול. וראה שם „תורה דילי׳ היא״. ואכ״מ.

מעין דוגמא לדבר געפינט מען קודם מ"ת גופא:

פון די ביאורים אויף דעם וואס אברהם אבינו האט ניט מקיים געווען מצות מילה איידער ער איז דערויף נצטווה געווארן (הגם אז „קיים א"א כל התורה כולה עד שלא ניתנה"): היות אז ס'איז דאן ניט געווען קיין מצוה פון מילה, איז במילא ניט געווען — אין דער מציאות פון תורה — דער גאנ־צער גדר פון ערלה, און במילא איז דאס אויך ניט געווען א מציאות פון מל זיין אן ערלה, עס וואלט געווען א חותך בעלמא.

הגם אז עד"ז איז אויך באכילת מצה וכיו"ב, אז עס איז דאן ניט געווען דער גדר מצה, און כמה עניני מצות כיו"ב — און פונדעסטוועגן געפינט מען אכילת מצה און קיום כל המצות באברהם (ובניו אחריו)[27], איז די הסברה אין דעם, אז עס איז געווען עכ"פ דער גדר פון אכילת מצוה, און חילוקים אין דער אכילה „פת לחם", „בן הבקר" וכו' (כמו בהכנסת אורחים דאברהם) ובכללות — „לעשות צדקה" (שכולל אויך לבוש ובית). [ועוד: ביים קיום פון אנדערע מצות האט ער ניט מבטל געווען דעם קיום כדבעי; משא"כ ביי מילה, אויב ער וואלט זיך מל געווען וען דער ענין פון ערלה איז נאך ניט געווען, וואלט ער דורכדעם מבטל געווען קיום פון מצות מילת ערלה[28] פון אויבערשטן[29]].

אזוי איז אויך לאחר מ"ת גופא:

פונקט ווי אין איסורים זיינען דאך די ציוויים פון תורה ניט נאר א חלות איסור אויפן גברא, נאר דער חפצא אליין איז א דבר המתועב, אזוי איז עס אויך אין עניני המצות, אז אויך קודם מעשה המצוה של האדם איז מצד דעם ציווי אליין נתחדש געווארן די מציאות פון קדושה־חלות אויפן חפצא וואס מיט אים איז מען מקיים א מצוה, וואס פאר מ"ת איז דאס ניט געווען.

עס איז אבער מובן אז א חפץ דקדושה ווערט ער בעת קיום הציווי, בשעת מען איז מקיים בפועל מצות תפלין מיט די תפלין[30], מצות נטילת ד' מינים מיט"ן אתרוג וכו' א.א.וו.

ט. ע"פ הנ"ל וועט מען פארשטיין א מאמר אין מכילתא וואס איז לכאורה תמוה:

אויפן פסוק[31] „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה' לי בצאתי ממצרים" — דער חיוב לספר ביציאת מצרים — שטייט אין מכילתא[32]: „יכול מראש חודש תלמוד לומר ביום ההוא אי ביום ההוא יכול מבעוד יום ת"ל בעבור זה בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך".

לערנען מפרשים[33] פארווואס איז געווען די הוי אמינא, אז דער חיוב „והגדת לבנך" (סיפור יצי"מ) זאל זיין

27) ראה תוד"ה אלא ר"ה יא, א. פרש"י וירא יט, ג. פדר"א פל"ב הובא בפרש"י תולדות כו, ט. תיב"ע שם. צפע"נ וירא יח, ו. תולדות כו, ג ואילך. ובכ"מ.

28) וע"ד מה שהובא בריב"א ס"פ לך בשם הר"ח.

29) אף שהי' יכול להטיף דם ברית הרי מ"מ הי' חסר ענין עיקרי — העברת ערלה.

30) ולהעיר אשר תפלה של ראש אחר שכבר לבשן אסור לשנותן לשל יד, משא"כ באם לא לבשן אדם (אף שגם אז אסור לשנותה לדבר חול). ראה מנחות לד, ב. רמב"ם הל' תפלין פ"ג הי"ז. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סי' מב ס"א. וכמה דינים כיו"ב.

31) בא יג, ח.

32) הלשון בפנים הוא כהגירסא בהגש"פ. ובמכילתא הוא בשינוי לשון.

33) ראה ספר האורה לרש"י ע' קה. ריטב"א להגש"פ. שבלי הלקט סדר פסח (ריח). אבודרהם. ועוד.

מר״ח, ווייל כשם ווי משה האָט געזעדט (אַנגעזאָגט) בר״ח אויף דיני פּסח און מצות אכילתו ומצות על מרורים יאכלוהו[34] (וואָס דאָס האָט געבראַכט די גאולה ביצי״מ), אַזוי וואָלט אויך דער רעדן בזה פון די אידן, „והגדת לבנך״ (דער סיפור ביצי״מ) געדאַרפט זיך אַנהייבן „מראש חודש״ — נאָר מ׳לערנט אַפּ פון פּסוק, אַז עס דאַרף זיין „ביום ההוא וכו״ און „בשעה שיש מצה ומרור וכו״.

דאַרף מען פאַרשטיין: פון פּשטות ל׳ המכילתא איז משמע, אַז דאָס וואָס מען לערנט אַפּ במסקנא אַז דער חיוב סיפור יצי״מ איז דוקא „בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך״, איז ניט ווייל מ׳איז מחדש אַז סיפור יצי״מ האָט אַן אַנדער גדר ותוכן: נאָר אויך לפי ההו״א במכילתא לערנט מען דעם „והגדת לבנך ביום ההוא לאמר בעבור זה עשה ה׳ לי בצאתי ממצרים״ אַז סיפור יצי״מ איז פאַרבונדן און מען דאַרף דער־מאָנען[35] (פסח[36]) מצה ומרור, נאָר פון יתור ודיוק הכתוב לערנט מען אַפּ נאָר בנוגע דעם זמן הקיום, אַז דאָס דאַרף זיין דוקא „בשעה שיש (פסח) מצה ומרור מונחים לפניך״.

איז ניט מובן, וואָס פאַר אַ שייכות האָבן פּסח מצה ומרור — וואָס זייער גאַנצער מציאות איז געווארן ערשט בליל ט״ו בניסן — צו „ר״ח״ (אַדער צו „ביום ההוא״ — „מבעוד יום״)?

יו״ד. איז דער ביאור בזה כנ״ל: וויבאַלד אַז בר״ח איז געווען דער ציווי הקב״ה אויף עשיית ואכילת הפּסח און מצה ומרור, איז שוין דעמאָלט מצד הציווי נתחדש געווארן דער גדר החפּצא פון פּסח מצה ומרור, וואָס בא דעם קיום פון די מצות ע״י האבות (און די אידן קודם ר״ח) איז דאָס ניט געווען.

[ולהוסיף: י״א אַז דער חיוב פון „שואלין ודורשין״ אין הל׳ פּסח וכו׳ „קודם הפּסח״ איז צוויי וואָכן לפנ״ז[37], קומט אויס אַז בר״ח איז דאָ אַ התחלת גדר חפּצא פון פּסח און מצה ומרור, מצד הלכות וציווי התורה],

ובמילא וואָלט מען געקענט זאָגן אַז ס׳איז שוין דעמאָלט דאָ דער חיוב צו מקיים זיין מצות „והגדת לבנך״[38] — דער דבור וסיפור וועגן פּסח מצה ומרור און יציאת מצרים (שבא ע״י), היות אַז מצד ציווי התורה האָט עס שוין אַ מציאות[39].

---

34) בא יב, ח.

35) וכמאמר ר״ג (פסחים קטז, סע״א במשנה) „כל שלא אמר ג׳ דברים אלו בפסח לא יצא ידי חובתו כו׳ פסח מצה ומרור״. וברמב״ם הל׳ חו״מ פ״ז ה״ה. ומסיים: ודברים האלו כולן הן הנקראין הגדה. ומשמע דזה דלא יצא ידי חובתו היינו מצות סיפור ביציאת מצרים, וכ״ה בקרית ספר לרמב״ם שם. וכ״כ במאירי פסחים שם. וראה פמ״ג או״ח (א״א) סתע״ט סק״ב. סתפ״ה סק״א. ולהעיר דמצינו יתירה מזו דאכילת פסח ומצה היינו זכירת יצי״מ — פרש״י ראה טז, ג. שו״ת הרא״ש כלל כד סי׳ ב. וראה לקו״ש חי״ז ע׳ 79 הערה 20.

36) ראה שבלי הלקט שם, ד„בזמן שביהמ״ק קיים הי׳ אומר בשעה שפסח ומצה ומרור מונחים כו׳״.

37) רשב״ג — תוספתא מגילה פ״ג, ב. פסחים ו, סע״א ואילך.

כן הובא בספר האורה לרש״י שם. ובכל בו (בפ׳ הב׳). אבל בפרש״י להגש״פ „הואיל ואנו שואלין בהל׳ הפסח קודם לפסח ל׳ יום כו׳״. ובשבלי הלקט בסתמא „בהל׳ המועד קודם המועד״ אבל ממשיך „שהרי עזמד (משה) בר״ח ומזהיר כו׳״.

38) להעיר מטושו״ע סתס״א ס״ב (ואדה״ז שם ס״א) „חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח וביציאת מצרים ולספר בניסים ובנפלאות כו״ שמשמע (קצת) שהעסק בהל׳ פסח יש בו צד השווה לעסק ביצי״מ וסיפור ביצי״מ. וראה מכילתא ס״פ בא. גבורות ה׳ להמהר״ל ספ״ב. צל״ח ברכות יב, ב ד״ה מזכירין.

39) וע״פ הנ״ל מובנים דברי הגמרא (פסחים שם) דמצד הדין ד„שואלין ודורשין בהל׳ הפסח

דער צווייטער ס"ד אין מכילתא איז, אז מצד דעם וואס עס שטייט „ביום ההוא" לערנט מען אפ אז עס איז ניט מספיק דער גדר החפצא וואס טוט זיך אויף בר"ח, אבער ס'איז געזגט „מבעוד יום", וואס דעמאלט איז שוין דאָ דער גדר החפצא פון פסח (וואס דאס איז דער עיקר זאך וואס האט געבראכט די גאולה) ניט נאר מצד ציווי התורה, נאר אויך מצד דעם זמן וחיוב גברא[40] — אין דעם זמן איז דער חיוב בפועל אויף דעם גברא[41] צו מקריב זיין דעם קרבן פסח[42].

אבער די מסקנא איז, אז מען דארף האבן „(בעבור זה לא אמרתי אלא בשעה שיש) מצה ומרור מונחים לפניך": וועז איז שייך צו דערמאנען די מצוה פון (פסח) מצה ומרור, און מקיים זיין די מצוה פון סיפור ביצי"מ וואס איז דערמיט פארבונדן — נאר בשעת ס'איז

---

קודם לפסח כו"י חל חיוב ביעור חמץ בתוך שלושים יום, לא לפנ"ז.

40) בספר האורה „יכול מבעוד יום משעת זמן הפסח", ובפרש"י להגש"פ „שאתה שוחט וכו'". ועד"ז הוא בשבלי הלקט. אבודרהם. כל בו. ועוד.

41) בזמן דמבעוד יום יש כמה דרגות זו למעלה מזו: א) קודם חצות אף שאסור להקריב אז מצד לא תזבח על חמץ גו' (משפטים כג, יח) הרי לדעת בן בתירא כשר כשהקריבו (בדיעבד). וכל היום מקרי זמנו (ראה פסחים קח, א. זבחים יא, ב). ב) לאחר חצות אבל קודם הקרבת התמיד דאף שאסור אז להקריבו, מקרי זמן שחיטה, ראה פסחים ה, א תוד"ה לא תשחט. ג) בין הערביים הזמן דחייב להקריבו בפועל. וראה לשון השבלי הלקט דלקמן הערה 48.

42) וגם במצה ומרור י"ל שנתוסף בגדר חפצא ב„ביום ההוא" (ע"ז שבר"ח שהוא רק מצד ציווי והלכות), כי:

א) מצה ומרור הם מצוה אחת עם הפסח והם מכשירי פסח (ראה פסחים צ, א. מכילתא הובא בסהמ"צ להרמב"ם מ"ע נו. וראה צפע"נ השלמה יד, ד. ל, ד. מהד"ת עד, א), וא"כ כמו שניתוסף בגדר החפצא דפסח „ביום ההוא", כן י"ל גם במצה ומרור.

ב) גם בזמן הזה אסור לאכול מצה ער"פ (ירושלמי פסחים פ"י ה"א. רמב"ם ספ"ו מהל' חו"מ. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סתע"א ס"ב (ס"ד)*) וכן יש נוהגין

---

במרור (רמ"א ואדה"ז שם (סי"א)), וא"כ איסורו חישובו (כבכורות י, א. פרש"י ביצה כז, ב ד"ה חלה)**.

ג) „נהגו כל ישראל שלא ללוש המצות של מצוה עד אחר חצות היום בע"פ שהוא זמן הקרבת הפסח שמצות מצוה הוקשה למצות הפסח כו'" (שו"ע אדה"ז ר"ס תנח מטושו"ע שם). ולכמה דיעות אסור באם אפה קודם, ראה טור שם. ובנו"כ.

ובספר הפרדס (והאורה. מחו"ז. ועוד) לרש"י „מצינו איסורא דאורייתא (לאפות מצה בערב שבת — בע"פ שחל בשבת) דהא הוקשו מצות לפסח כו' מה עשיית הפסח משבע שעות ומחצה ואילך אף עשיית מצה כן כו'". ובספר האורה שם מסיים „מיכן סמכו רבותינו שלא לעסוק בבצק לצורך מצה קודם ביעור חמץ שנאמר לא תשחט על חמץ כו' לא תשחט הפסח כו' ואם לש קודם ביעור הרי הוא כיוצא בפסח שנשחט קודם ביעור חמץ".

וגם לדעת הגאונים (רבינו אליעזר ור' שמואל הכהן) שבדיעבד כשר כשאפה קודם חצות „לכתחילה יש לייזהר משום חביבה מצוה בשעתה" (טור שם. שבה"ל סרי"ג. ועוד). ולהעיר מל' השבה"ל שם „וראי' לדבר מיוצאי מצרים שלא אפו המצות מראש חודש אע"פ שנצטוו על פסח מצה ומרור מאז אלא המתינו עד שיצאו ממצרים דכתיב כו'".

---

בפסח) דהו"ל לאו הבא מכלל עשה כו'". וראה פמ"ג (משב"ז) סתע"ב סק"א. הגהות „טוב ירושלים" לירושלמי שם. אבל דעת אדה"ז (שבפנים ההערה) שהוא רק מדרבנן.

**) ולהעיר שמצינו כמה דיעות בזמן התחלת איסור אכילת מצה בע"פ: מליל יד (מלחמת ה' ס"פ ג דפסחים. ובח"י שם סק"ז שכ"ה משמעות המ"א); כל היום מעמוד השחר (רמ"א ושו"ע אדה"ז שם. ובמ"מ לרמב"ם שם שכן נראה מדברי הרמב"ם. ועוד); מזמן איסור חמץ ואילך. מד' שעות, משש שעות ולמעלה (ראה המאור שם. רא"ש שם ס"ז. ר"ן שם. ריטב"א פסחים נ, א, ועוד), וכמה טעמים בזה. ואכ"מ.

*) וראה לקח טוב (להר"י ענגל) כלל ד. בית האוצר מערכת א' כלל קכא.

דאָ דער חיוב בפועל פון מצה ומרור, בלילה[43], ווען דער מענטש האָלט ביים טאָן מעשה המצוה[44] און ס'ווערט דער חלות המצוה אין דער חפצא בפועל[45], ניט לפנ"ז[46].

[און דאָס איז ניט נאָר בנוגע צו מצה ומרור, נאָר אויך בשייכות צום קרבן פסח, כאָטש אז מען האָט אים שוין מקריב געווען בין הערביים, און ס'איז שוין געווארן א חפצא דקדשים (פון קרבן פסח), וויבאָלד אָבער אז פסח "לא בא מתחלתו אלא לאכילה"[47], קומט אויס אז שלימות ענין ומצות החפצא פון קרבן פסח ווערט ערשט בלילה ווען ס'ווערט דער חיוב האכילה[48] צוזאַמען מיט מצה ומרור[49].

יא. און דאָס האָט ר"י געזאָגט "האי יומא דקא גרים": דער פירוש הפשוט פון "גרים" איז, אז דער אויפטו פון דער פעולה קומט ניט באופן ישר, נאָר באופן של גרם.

אָזוי אויך בנדו"ד: ווי געראַדט פריער, ווערט די חלות ושינוי חפצא ("ונתרוממתי") אויפגעטאָן בפועל דורך לימוד התורה און קיום המצות בפועל; "האי יומא" האָט גורם געווען אז דער לימוד התורה וקיום המצות זאָל משנה זיין די חפצא — און דאָס איז אין צוויי ענינים[50]:

א) ס'איז נתחדש געווארן דער גדר פון חפצא דמצוה (ועבירה) אין די עניני העולם, א כלי מוכשר צו מקיים זיין א מצוה מיט זיי און דורך זיי;

ב) דעמאָלט איז געווען דער שינוי חפצא פון די אידן עצמם — ס'איז געווען דער גמר הגירות (און נכנסו תחת כנפי השכינה)[51], וואָס גר שנתגייר כקטן שנולד דמי[52]; ד.ה. אז אידן, זייער גוף כפשוטו, זיינען געווארן א "גוי קדוש"[53] —

וואָס מצד דעם האָט א איד די יכולת און דעם כח[54], אז בשעת ער נעמט א זאַך פון וועלט און איז מקיים דערמיט א ציווי פון דעם אויבערשטן, קומט ארויס בפועל די חלות חפצא דמצוה (או קדושה) — דער יוסף — הוספה, כנ"ל, אז פון "שוקא" זאָל ווערן א מקום קדוש א חפצא דקדושה. און אזוי אויך ביים אידן גופא, אז בשעת ער לערנט תורה בפועל, טוט זיך אויף א שינוי ועילוי אין

43) ראה שו"ת תרומת הדשן סקל"ז. ובשו"ע אדה"ז סתע"ג ס"ג: "בשעה שיש מצה ומרור מונחים לפניך לשם חובה".

44) וכן משמע להגירסא כמו"ש במכילתא "לפניך על שלחנך", משא"כ להגי' המובאה בהגש"פ (וראה שינוי הל' דתרוה"ד ואדה"ז שבהערה הקודמת). וראה הגש"פ קה"ת על הפסקא "יכול מר"ח".

45) ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג עשה לג (קפז, ד).

46) להעיר בכהנ"ל מהשקו"ט הידוע האם יש חיוב המצוה על האדם גם לפני זמן המצוה. וראה צפע"נ על הרמב"ם הל' שבועות (פ"ה הט"ו) שמחלק בין סוכה ומצה. וראה לקח טוב כלל ו (לא, א ואילך). שד"ח אסיפת דינים מע' יו"כ סי' א' סק"י. לקו"ש ח"ח ע' 63 בהערה. חל"ב ס"ע 129 ואילך.

47) פסחים עו, ב.

48) ראה שבלי הלקט שבהערה 33: למדת שמצות ההגדה בשעת אכילתו של פסח ולא בשעת אזהרתו ולא בשעת לקיחתו ולא בשעת שחיטתו.

49) ולהעיר בכהנ"ל מצפע"נ מהד"ת (מ, א. עז, א) דמחלק בין מצה ומרור (וכמה מצות) אם נעשה חפצא דמצוה לפני מעשה המצוה או שנעשה בעת קיום המצוה. ועד"ז באיסורים — ראה צפע"נ הל' מאכלות אסורות פ"ב הכ"ה. הל' תרומות (ל, א).

50) להעיר מאוה"ת מסעי ריש ע' א'שס.

51) ראה יבמות מו, ב. כריתות ט, א. רמב"ם הל' איסו"ב פי"ג בתחלתו. פרש"י משפטים כד, ו.

52) יבמות כב, א. וש"נ.

53) פרשתנו יט, ו. ונאמר כמ"פ (ואתחנן ז, ו. ראה יד, ב) "כי עם קדוש אתה".

54) ועפ"ז מובן שבעכו"ם אין שייך זה. וראה לעיל הערה 17. וראה שבת קמו, ע"א.

עם גופא („ונתרוממתי") נוסף אויף דעם וואָס ער איז קדוש בלא"ה[55].

מען דאַרף אָבער פֿאַרשטיין: ווי קומט עס אַז די מעלה פון מ"ת האָט געזאָגט ערשט ר"י? (בשייכות צו האמוראים וואָס נאָך ר"י איז עס קיין קשיא ניט — וויבאַלד ר"י האָט עס שוין געזאָגט און מגלה געווען, אָבער), ס'זיינען דאָך געווען כו"כ אמוראים פֿאַר ר"י, און נאָך פריער — די אַלע דורות פון תנאים, און מען גיפינט ניט אַז אימעצער פון זיי זאָל מדגיש זיין דעם ענין פון „אי לאו האי יומא"?

יב. איז דער ביאור בזה: אין דעם אויפטו פון „האי יומא", וואָס מצד ציווי הקב"ה איז נתחדש געווארן ענין המצות (ועד"ז אין די איסורים) אויך בחפצא, קען זיך שטעלן די שאלה: צי די חלות בחפצא וועלט אויפגעטאָן דוקא דורך א מצווה ועושה, ד.ה. אַז נאָר מצד דעם ציווי וואָס ליגט אויף אים צו מקיים זיין די מצוה (אָדער ניט עובר זיין אַן עבירה) וועלט אַ חלות דמצוה וקדושה אין דעם חפץ, אָבער דער וואָס האָט ניט דעם ציווי קען דאָס ניט פועל זיין;

אָדער וויבאַלד אַז בא מ"ת איז יעדער איד נתקדש געווארן בקדושת הגוף, און ס'זיינען נתחדש געווארן די גדרים פון קדושה דחפצא (ועד"ז איסורי חפצא) בעולם, קען זיך אויפטאָן די חלות דמצוה אין דעם חפץ אויך דורך אַזא וואָס איז ניט מצווה ועושה.

ולדוגמא: נשים וואָס זיינען פטורות ממ"ע שהזמ"ג[56], פונדעסטוועגן זיינען דאָך דא כמה מצות וואָס זיי מעגן טאָן[57] — איז די שאלה: צי אָט די מצות וואָס זיי טוען איז נאָר א פעולת האדם, אָדער עס ווערט אויפגעטאָן אויך[58] אין דער חפצא[59].

און ס'איז א נפק"מ להלכה בכמה ענינים, ומהם:

אינעם דין ביי אתרוג אַז אתקצאי לכולי יומא און מען טאָר אים ניט עסן (וכיו"ב) כל שבעה[60] — איז די שאלה צי ביי א אתרוג של אשה איז אויך דאָ דער דין פון אתקצאי ווייל עס ווערט א פעולה אויך אין חפצא פון אתרוג, אָדער ניט[61].

און עד"ז איז די שאלה ביי א סומא, ר"ל, לדעת ר' יהודא[62] אַז ער איז פטור מכל המצות האמורות בתורה[63]. צי זיין

---

55) ועפ"ז יומתק מה שהוסיף רש"י פסחים שם „שלמדתי תורה (ונתרוממתי)", וי"ל שמקורו הוא מל' הגמרא „קא גרים" ולא רק „האי יומא".

56) משנה קדושין כט, א. רמב"ם הלכות ע"ז פי"ב ה"ג. טושו"ע (ואדה"ז) או"ח סי' יז, ס"ב (א).

57) וכ"ה להלכה שכל המצות רשות ביזן לקיים, תוד"ה דלמא (עירובין צו, א), תוד"ה הא (ר"ה לג, א). רמב"ם הל' ציצית פ"ג ה"ט. ראו"ש ר"ן לר"ה שם. המחבר בשו"ע או"ח סתקפ"ט ס"ו.

58) ובפרט לפי דעת ר"ת (תוס' עירובין ור"ה שם. ובכ"מ. ראו"ש ר"ה פ"ד ס"ז. ר"ן ר"ה שם. ראב"ד הלכות ציצית שם. וכן הוא המנהג — רמ"א (ואדה"ז) או"ח ס"ז ס"ב (ס"ג), סתקפ"ט ס"ו (ס"ב)) שמברכות על כל מ"ע שהז"ג „וצונו". וראה לקמן הערה 66. שו"ת צ"צ או"ח ס"ג.

59) ולהעיר משו"ע אדה"ז סתפ"ט ס"ב (ממ"א שם סוסק"א) „שמו הנשים מצוה זו עליהם חובה". וראה מנ"ח מצוה שו.

60) סוכה מו, ב. רמב"ם ספ"ז מהל' לולב. טושו"ע או"ח ס' תרסה ס"א. ולהעיר מל' רש"י שם ד"ה תינוקת דוקא.

61) ולדעת הט"ז (ובאר היטב) שם סק"א השאלה היא אם אפילו ביום ראשון קודם שנטלה למיפק בה יש איסור מוקצה. אבל ראה מחה"ש שם סק"א. פמ"ג לט"ז שם. וראה בכורי יעקב שם סק"א.

62) ב"ק פז, א.

63) ומשמע דפטור גם ממצות ל"ת, כדמוכח ממ"ש התוס' (ב"ק שם ד"ה וכן הי' הב'. ד"ה דילמא עירובין צו, סע"א. ד"ה מי מגילה כד, סע"א) „ה"ל כמו נכרי שאין נוהג בתורת ישראל כלל". וראה

קיום המצוה פּועל׳ט אינעם חפצא, וויבאלד ער איז אינו מצווה ועושה[64].

והנה, מיר געפינען אין גמרא[62]: „אמר ר׳ יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר הלכה כר׳ יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבדינא יומא טבא לרבנן מ״ט דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות והשתא דשמעית להא דר׳ חנינא דא״ר חנינא גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כר״י עבדינא יומא טבא לרבנן מ״ט דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי״.

פון דעם מאמר איז מוכח (א) אז ביי ר׳ יוסף איז געווען אַ ספק צי די הלכה איז ווי די רבנן אַז סומא חייב במצות, אַדער ווי ר״י, אַז פטור מכל המצות; (ב) פון פשטות הלשון „מאן דאמר לי הלכה כר׳ יהודה .. עבדינא .. דלא מפקדינא וקא עבדינא״, איז משמע אַז רב יוסף האָלט אַז לדעת ר״י איז ער ניט מחוייב כלל — אפילו ניט מדרבנן (וואָס דערמיט וועט אויך זיין מובן גודל שמחתו וועז ס׳וואָלט געווען הלכה כר׳ יהודה)[65].

און עפ״ז איז מובן וואָס דוקא ר׳ יוסף האָט געזאָגט „אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא״, און דער חידוש שבדבר:

דער אויפטו פון „האי יומא״, אַז אידן זיינען נתקדש געווארן בקדושת הגוף און עס איז געווארן דער גדר פון חפצא מצד ציווי הקב״ה, האָט דאָס גורם געווען אַז אפילו וועז אַ סומא, ווי ר׳ יוסף, לערנט תורה פּועל׳ט דאָס „ונתרוממתי״ אַ שינוי חפצא, און אַזוי אויך וועז ער איז מקיים מצות, כאָטש אַז ער איז אינו מצווה, פּועל׳ט דאָס אויך אין דער חפצא. וויבאָלד אַז לאחרי מ״ת איז דאָס אַ מעשה מצוה[66].

יג. עס איז אַבער ניט גלאָטיק: וויבאָלד אַז דער גדר פון חפצא וואָס מען פּועל׳ט איז דאָס סו״ס מצד ציווי הקב״ה, איז מסתבר לכאורה אַז אינעם לימוד התורה וקיום המצות פון אַ מצווה ועושה איז דער גדר וחלות החפצא מערער און שטאַרקער ווי ביי אַ ניט מצווה ועושה[67] — און פון מאמר ר״י איז משמע אַז ער וויל מפליא ומגדיל זיין לימוד התורה שלו (וקיום המצות) — בשייכות צום חפצא — ניט אַז אויך ער קען דאָס אויפטאָן (כאָטש ניט בשלימותו).

---

שד״ח קונט׳ הכללים מערכת סמך כלל סו. דברי חכמים סס״ט. וש״נ.

64) וסומא גרוע מאשה שהרי פטור גם ממ״ע שאין הזמ״ג ולדעת התוס׳ שבהערה שלפנ״ז גם מלאוין.

65) בתוס׳ (במקומות שנסמנו בהערה 63 ור״ה לג, א ד״ה הא) דצ״ל דסומא חייב מדרבנן. אבל (נוסף ע״ז שלדעת כמה (ראה אתוון דאורייתא כלל יו״ד) אין דרבנן שייכת להחפצא) — דעת חידושי הרשב״א ב״ק שם דלר׳ יהודא פטור לגמרי מכל המצות ואפ״ מדרבנן והיינו דרב יוסף דקאמר דאנא לא מפקידנא ועבידנא. וגם ההוכחה מפסחים קטז, ב דחי בתוס׳ (עירובין ר״ה שם) דאפילו רשות יכול להוציא. וראה ריטב״א קדושין (לא, א) ד״ה ויש דוחין דלעולם.

66) וכן משמע לכאורה מדברי ר״י בב״ק „מריש הו״א מאן דאמר כו׳ דלא מפקדינא וקא עבדינא מצות״. דאת״ל דאי״ז מצוה כלל היאך ס״ד דגדול אינו מצווה ועושה, וכ״מ גם ממ״ש „דכי מפקדינא אית לי אגרא טפי״. וראה לשון הרי״ן ר״ה שם (הובא בב״י או״ח סי״ז. סתקפ״ט) בהראי׳ לדברי ר״ת דנשים מברכות במ״ע שהז״ג „מדאמר כו׳ גדול המצווה ועושה כו׳ דמדקאמר גדול אלמא דמי שאינו מצווה ועושה נמי יש לו שכר. הלכך בכלל מצוה הוי״. ובהמשך לשונו שם (בנשים) „דכיון שהאנשים נצטוו ואף הן נוטלות שכר״. וראה לשון אדה״ז בשו״ע שם סי״ז.

67) ראה שו״ת הצ״צ או״ח ס״ג אות יו״ד „ל״ד לנטילת לולב שהאשה נוטלת שלא נתקיים שום מצוה גמורה ע״ז״.

אויך בלייבט ניט אינגאַנצן פאַר־ענטפערט די קושיא הנ"ל (סו"ס יא): אפילו אויב מאמר ר"י „אי לאו האי יומא דקא גרים" — איז פאַרבונדן מיט דעם וואָס ער איז געווען אַ סומא, קען מען דאָך נאָך אַלץ פרעגן: ר"י איז דאָך ניט געווען דער ערשטער סומא צווישן תנאים און אמוראים (און ווי מען געפינט אַז אויך בבא בן בוטא איז געווען אַ סומא[68]) — היינט פאַרוואָס געפינט מען ניט אַז אַ תנא אָדער אַ פריערדיקער אמורא (אַ סומא) זאָל זאָגן „אי לאו האי יומא" (הגם אַז מען קען פאַרענטפערן (בדוחק), אַז זיי האָבן געהאַלטן ווי די רבנן אַז סומא חייב במצות).

יד. והביאור:

ר' יוסף איז געווען אַ „סיני"[69], „קרי' ר"י אנפשי' ורב תבואות בכח שור"[70], וואָס „משניות ובריייתות סדורות לו כנתינתן מהר סיני"[71], און דעריבער שלחו מתמן אַז „סיני עדיף דאמר מר הכל צריכין למרי חטיא"[69] און מען האָט אים ממנה געווען אַלס ראש ישיבה וכו'.

און דעריבער איז לויט דער דיעה אַז „סומא פטור מן המצות" (וואָס ביי ר"י איז דאָס געווען בגדר ספק כנ"ל) האָט ר"י געזאָגט „אי לאו האי יומא דקא גרים":

וויבאַלד אַז מציאותו איז געווען „סיני" איז הגם אַז זייענדיג אַן אינו מצווה ועושה איז מסתבר אַז ער מצ"ע פועל'ט ניט (אַזויפיל אינעם) חלות וגדר חפצא ווי אַ מצווה ועושה, וויבאַלד אָבער אַז „הכל צריכין למרי חטיא" — אַלע האָבן געדאַרפט אַנקומען צו זיין תורה און האָבן זיך געפירט לפי פסקיו והוראותיו, כולל די וואָס זיינען געווען מצווה און זייער פעולת המצוה איז געווען אין אַן אופן פון שינוי חפצא בשלימות — איז דורך דעם אויפגעטאָן געווארן דער „ונתרוממתי" און שינוי חפצא בשלימות אויך ביי ר"י [משא"כ ביי בבא בן בוטא (אָדער אַנדערע תנאים ואמוראים לפני רב יוסף) געפינט מען ניט דעם ענין אַז ער איז געווען דער „סיני" פון זיין דור, אַז „הכל צריכין למרי חטיא"[72]].

און דעריבער האָט דוקא ר"י געזאָגט „אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא", ווייל דוקא דער חידוש פון „האי יומא" — וואָס האָט אויפ־געטאָן דער גדר חפצא אין מצות (אָדער עבירות) בעולם — האָט גורם געווען אַז רב יוסף (אפילו ווען ער איז אינו מצווה, נאָר וויבאַלד ער איז געווען דער „סיני" פון דורו) זאָל צוקומען צו „ונתרוממתי", צום תכלית השלימות פון שינוי חפצא.

טו. איז דעם אויבנדערמאַנטן ענין זעט מען ווי פנימיות התורה און נגלה דתורה זיינען „תורה אחת" ממש:

די הסברה הנ"ל עפ"י נגלה איז עולה בקנה אחד מיט דעם וואָס עס איז מבואר אין חסידות[73], אַז עבודת האבות האָט אויפגעטאָן המשכות ויחודים עליונים נאָר למעלה, און ביי מ"ת, ווען ס'איז נתבטל געווארן די גזירה אַז „העליונים ירדו לתחתונים וכו'"[74], איז געגעבן

68) ב"ב ד, רע"א.
69) ברכות סד, א. הוריות בסופה.
70) סנהדרין מב, א. ראה תוד"ה ורב תבואות שם.
71) פרש"י הוריות שם.
72) אף שהי' דיין (ראה סדר הדורות בערכו).
73) ראה תו"א פרשתנו סח, א ואילך, תו"ח שם. ומבאר (בתו"א ותו"ח) המרז"ל „אי לאו האי יומא דקא גרים כו'". תו"א ותו"ח ר"פ לך. וראה ספר הערכים חב"ד כרך א' ע' אבות ס"ד. ושו"נ.
74) שמו"ר פ"ב, ג. תנחומא ואתא טו.

געווארן דער כח צו ממשיך זיין אלקות אויך למטה אין (דעם חפצא פון) דברים גשמיים[75].

און אין דער המשכה גופא זיינען פאראן דרגות[76]. ובכללות: דרגת ההמשכה וואס איז דא אין דברים גשמיים מיט וועלכע מען קען מקיים זיין א מצוה: די העכערע דרגא פון המשכה וואס ווערט אין דעם חפץ וואס מ'האט צוגעגרייט און קובע געווען אויף מקיים זיין א מצוה, און נאך א העכערע דרגת המשכה וואס דער איד איז ממשיך בשעת ער איז מקיים בפועל די מצוה[77], ווי דאס אלץ איז מבואר בארוכה ובפרטיות אין תורת החסידות.

(משיחות אחש"פ ויום ב' דחגה"ש תשל"ו)

---

75) וראה גם לקו"ש ח"ה ע' 79 ואילך. ע' 88 ואילך. וראה בהנ"ל ובהמובא בס' הערכים שם, כמה פרטים, ובסגנון תורת החסידות (שעבודת האבות היתה רק בכח עצמם, במ"ת הי' כבר הזדככות ישראל ואז נזדכך גם העולם כו'. החילוק דמצות מילה כו') שמבואר לעיל בנגלה.

76) ראה תו"א צ, סע"ב ואילך. שערי אורה ד"ה יביאו לבוש מלכות פ"ה ואילך, ופע"ג ובקיצורים לשם. וראה תו"ש ע' 4. המשך תער"ב פקע"ט. סה"מ תש"ט ע' 148 בהערה. וראה לקו"ש חי"ט ע' 357 ואילך.

77) מה שא"כ עכו"ם אפילו אם מקיימין תו"מ אין ממשיכין כלום — תו"א פרשתנו שם (סח, ב). שמות נג, ד.